

Činggis-ün Mongyol-un Gada-yadu
Qarilčayan-u angqan-u bičig-üd
Чингисийн Монголын Гадаад
Харилцааны анхны бичгүүд (1218–1224 он)

Б.Сумьяабаатар (Монгол)

01.

■ Гадаад харилцаа аман ба бичгийн хоёр өлгий хэлтэй (ölügei kele). Эхний хэлбэрийг "Дуун бариулах dayun bariyulqu") хэмээдэг. Бичгийных нь төрөл зүйл цөөнгүй. Хэлбэр галбир, орон зай, цаг үе, нөхцөл байдал, илгээж буй болон хандаж буй эзэн (ихэс дээдэс, эрхин хүнээс доод хүнд, ихэмгийг илтгэх, хэргэм зэрэг, мяндаг тушаал зиндаа ижил, нас хүйс, бусдын болон цагийн таалалд нийцүүлэх, ял асуух...), утга агуулга зэргээсээ шалтгаалан харилцааны бичгүүд нь өргөн хүрээтэй, нэртөмьёо олоний, тухайлбал, хаан хүнийхийг "Зарлиг" (зарлиг бас дотроо олон янз), "Жуу", "Жуубичиг" гэхээс бус "Захидал" гэдэггүй. харилцааны бичгүүдийг гадаад, дотоод гэж хоёр хувааж ч болно.

Харин, тухайн цагийн цараа (čagay-a), улс гүрний нунтаг (nuntuy) дэвсгэрийн хэвжээд (kebjüy-e) судлах учиртай. Санаа хэнзэлж (kenjelekii), хэнчирээгүй (kenčir-e ūgei) хандаж, хэт өдгөөчилбөл, гадаадынх нь дотоодынх, дотоодынх нь гадаадынх мэт үзэгдэх, ний () нийтийн тунхаг, зарлиг, зардаст (jarudasun) өгчилгэсэн зар пайз, эрх дархын бичиг ч үнсэн дээр хаягдаж магадл. Тиймээс бид харилцааны бичгүүдийг иэн өргөн хүрээнд авч үзэх болж байна.

Харилцааны бичгүүд нь тухайн улс гүрний нийгэм эдийн засгийн байгууламж, гадаад дотоод бодлого, соёл шинжлэх ухааны түвшин, хэл соёл, түүх, зан заншил ёс суртхууныг нэхэн судлахад түүх-хэлний үнэлж баршгүй ховор дургал болдог. Энэ үүднээс, эртний ба дундад үеийн монголын гадаад харилцааны бичгүүд дотоод гадаадын эрдэмтдийн анхааралд өртсөөр удааж, чамгүй их бүтээл гарсан байна.

Монголын өвөг дээдэйн гадаад харилцааны бичгүүдийн бидэнд уламжилж ирэн байдал гурван янз байна, тухайлбал:

- монгол хэлээрээ монголын үсгээр;
- монголын үсгээр харь хэлээр;
- гадаадын үсгээр гадаад хэлээр зохиосон буюу орчуулсан хэлбэрээр бидний үед уламлан ирэн байна.

■ Монгол хаад зарлиг, жуу бичгээ гадаадад ямар хэлээр, ямар бичгээр илгээж байсан бэ гэвэл,

Монгол хэлээрээ, монголын үсгээрээ (одоо цагт зөвхөн "モンゴル 胡だま うえぐ" буюу "үйгуржин үсэг"ийг "Монгол үсэг" гэж явцуурах хандлага гаарч, дорволжини бичгийг монгол бичгийн хүрээндээ шахан гаргачихаж магадгүй тул хамтад "モンゴリイ үсэг" гэлээ) бичиж илгээж байжээ. Бидэнд уламлан ирэн Абага ханы зарбичиг(1267/1279 он), Аргун ханаас францын Гоо Филиппэд илгээсэн бичиг(1289 он), Аргун ханаас Ромын 4-р Николайд илгээсэн бичиг(1290 он), Өлзийт ханаас францын Гоо Филиппэд илгээсэн бичиг(1305 он) зэргээс үүнийг бэлхнээ мэдэж болно.

Мөн, Хубилай хаан 1273 онд Гуулин улсын ванд илгээсэн жуубичгээ дөрвөлжини үсгээр бичиж илгээсэн түүхэн тэмдэглэлээр давхар батлаж байна, Тэнд өгүүлэхдээ

"Харагчин тахиа жил. 14-р он. Хаврын тэргүүн сарын хар нохой өдөр Юанаас элч ирэв. Ван жуубичиг (詔 Zhao 朝)ийг Сөнъййимуньд (宣義門 Xuān-yì-mén 선의문) угтаж авав. Тэр бичигт, шинээр зохиосон монгол үсэг (新制蒙古字 xīn-zhì-méng,mēng-zì, 신체몽고자)ийг хэрэглэсэн (用 yòng, 用) тул мэдэх хүн байсангүй..." гэжээ (Хүргэж очсон элчээс асууж төвч агуултыг мэдсэн байна. Үүнээс үзэхэд, монголын элчээс их боловсролтой хүмүүс байжээ) Солонгос сурвалжид буй тэрхүү мэдээг зургаар буулгаж толилуулбал:

壬戌元使來王迎詔于宣義門其文用新制蒙古字人
無識者使者云因林惟幹所奏求火態度也
十四年春正月

고려사(高麗史)권 제27. 원종(元宗)3. 1957. байна.

02. Чингисийн Монголын гадаад харилцааны анхны 5 бичиг
(1218–1221 он)

Чингис хаан агуу их дипломатч байв. Хувь хүний хувьд бусадтай харилцах, овог аймгаа төлөөлж бусад овог аймгийн толгойлогчтой харилцах, улсаа төлөөлж харь улсын тэргүүнтэй харилцах харилцаагаар илэрнэ. Энэ бүгдийг Монголын Нууц Товчоо хадгалан үлдэж, бидний үед өртөөлөн авчирсан байдаг.

"Чингисийн Монгол" гэдэг нэртөмьёог өргөн, явцуу, мөн бэлгэдлийн гэсэн турван утгаар хэрэглэж байна, үүнд: *нэгдэгдэх нь*, Чингис хааны амьд сэргүүн цагийн Монгол улсыг хэлж байгаа ба *хоёрдох нь*, Их Монгол улсыг нийтэд нь нэрлэж байгаа ба *гуравдахи нь* одоогийн Монгол улсыг гадаадынхан тийн нэрлэж байна. Энэ илтгэлд нэгдүгээр утгаар хэрэглэв. 1206 оноос 1227 он хүртэлх Чингисийн Монголын гадаад харилцааны 12 бичиг, түүний тухайт мэдээ бидэнд олдов. Энэ нь, бидний сайн мэдэх, өрнө зүг илгээсэн бичгээс даруй хагас зуун жилийн өмнөх үед холбогдохын учир, мөн ногое талаар, гадаадаас бэх, бийр, бичгийн цаас зэрэг бичгийн хэрэгсэл авах хэмээсн утгатай харилцааны бичиг байнны учир манай соёлын түүхэнд, магадгүй дэлхийн соёлын түүхнээ алтан хуудсаар бичигдэж ч болно Одоо, дээрхи арванхоёр бичгээс тавыг нь оны дэсээр өгүүлж, эртний солонгос орчуулга эхийг эш татан, монголоор хөрвүүлж, тайлбар сэлт хийж толилуялаа ↓

1. Дөрөвдүгээр жарны шар барс жил (1218 он)ийн 12-р сард
Монголоос Гуулин улсад илгээсэн бичиг¹.

Гуулин улсын нутагт зугатан орсон Хятан (契丹)²ы үлдэгдэл цэргийг даруулахаар Чингис хааны илгээсэн монгол цэргийн Хабжин (합진 哈眞)³ жанжин авч очиж, Чо Жүнсан (조 중상 趙仲祥) хэлмэрчийг зарж, Гуулин улсын Юаншуайгийн газар (원수부 元帥府) хүргүүлсэн. Солонгос сударын мэдээгээр энэ нь Хабжин жанжны захидал уу, Чингис хааны зарлиг уу гэдэг нь тодорхойгүй боловч, уул бичиг "Монголын хаан" (몽고 황제 蒙古皇帝) гэж эхлэж байгаас гадна, дотроо "Чиний улс" (너희 나라), "Чиний улсаас" (너희 나라에서), "туслатугай" (도우라) гэсэн ихэмсэг хэллэгүүд байгаагаас хараход, жирийн нэг монгол цэргийн жанжин Гуулин Улсын ванд бичсэн захидал гэж үзэхд дэндүү зиндаа таарахгүй, үнэмшил муутай байна. Харин, уг хэллэг нь Чингис хааны зарлиг бичиг гэж үзэх үндэстэйгээс гадна, Инжанинашийн Хөх Сударт (청사 靑史) байгаа нэгэн тэмдэглэл дээрх санааг батлах баримт болж буйг иш татвал:

..."Хажушил Чидан улсад эчинийг хэлэх нь, тэдүй Хажушил,
..."
хааны зарлигаар их цэргийг авч Иншан уулны Чидан
үлсийн Лүкү-г дайлараа, эчинчүйд, зам нь Солонго Улааар
дайран гарахуйд Хааны Илбэх Зарлигийн урьд
дэвтолгой илгээсэнд..."
(1635-р тал) гэсэн байна.

“...”

Эл зарлиг бичгийн тухайт мэдээ ба агуулга солонгос орчуулагаар бидэнд уламлан ирсний "Зүүн Гүрний цэргийн толь (東國兵鑑)" хэмээх солонгос түүхийн сурвалж (Доод дэвтэр. 1955 он. 308-р тал)аас сийруулэн буулгавал:

"몽고 황제는 거란병이 도망하여 너희 나라에 가 있은지
오는 날까지 三년에 아직 소멸되지 않는고로 군대를 보내여
이를 치게 하는 것이다. 너희 나라에서는 물자와 량식으로 도우라" болно.

Монгол үчилсэн орчуула:

'**Монголын хаан нь,**
한국의 왕이다.
хятан цэрэг Чугатай одож, чиний газараа орогнож,
한국에 진군하는 몽골군이다.
өдгөөг хүртэй турван он ул" устани ахуйд,
한국에 진군하는 몽골군이다.
цэрэг илгээж, тэднийг дарсугай хэмээмуй.
한국에 진군하는 몽골군이다.
Чиний улс эд зүйл, хүнсээр туслатуугай"

гэжээ.

3-р улт, тайлбар:

- 1 Монголын гадаад харилцааны бичгүүдийн он цагийг Гуулин улсад очсоноор нь тоймлон авав. Чухам Монгол бичсан, илгээсэн, замд хэр зэрэг удсан эзргийг нарийвчлан тогтоох аргагүй байна. 몽골 태조(太祖)로부터 고려에 보낸 조서(조 詔) (1218년) 12월에 몽골 원수 합진(哈眞)이 가져와서 통사(通事) 조 중상(趙仲祥)을 보내어 고려 원사부에 전달했음. 본 서(書) 전문(全文)이 동국병감(東國兵監) 권 하 1955. pp.308에 있음. 몽골 태조(太祖)의 조(詔)인지, 합진(哈眞)원수의 서(書)인지 를 동국병감(東國兵監)의 기사에서 구별하기가 어렵다. 허나, 몽골 청사(青史)에 **한국의 왕이다.** 이란 몽골 문자 이름의 전사(傳寫). 이 조실록 李朝實錄에 찬적되었음) 문자로 된 본 기록이 청사(青史) 권 제3, 1957, pp.1635에 있다...
- 2 "Хятан"ыг эртний солонгосоор 契丹 гэж бичдэг ба 契 ىйн солонгос дуудлага нь 계, 거(글), 결, 설(설); 丹 ىйн дуудлага 단, 란 گاسن хоёр янз бөгөөд орчин цагт 거란 "Коранъ" гээж унших болсон
- 3 Хабжин – Гуулин улсын нутаг руу зайлсан хятаны улдэгдэл цэргийг дараахаар орсон монгол цэргийн юанишай (원수 元帥). Түүний нэрийг 합진 哈眞, 합신合臣, 합지길 哈只吉, 합적길 哈赤吉, 합차 合車, 하칭 河稱, 하칭 何稱 гэж олон янз тэмдэглэсэн байдаг. Энэхүү юанишайн нэрийг сэргээхээр эрдэмтэд нэлээн оролдсон боловч хараахан нэг мор болгож чадаагүй байгаа. 1231 онд монголоос Гуулин улсад илгээсэн бичигт энэ жсанжны нэрийг 하칭 何稱 гэсэн байдал. 1294 онд Гуулин улсаас монголын Юан улсад илгээсэн бичигт 합진 哈眞 гэсэн байна. 1218 оны үед юанишай хэмээх ондор цолтой байсан эл цэргийн жсанжины нэр төдий удалгүй замхарсан. Учирыг тодруулсан тэмдэглэг угүй. Харин, хэний хэн болох талаар Инжсаннани авгай

"Дээд тайфу тушмэл Бадуна-гийн Илагусаны хөвүүн Хажушил"

한국의 왕이다. – 6. **한국의 왕이다.** – 6. 1611-р тал).

- 4 Нэг хэлнээс ногдох хэлэнд амаар ба бичгээр дуун хорвүүлдэг мэргэжлийн хүнийг монгол хэлнээ "хэлмэрч", "тулмаач", "орчуулагч", "хорвүүлэгч" гэх зэрэгээр нэрлэдэг бол, дундад зууны ба орчин цагийн солонгос хэлнээ
"역자 譯者", "역어 譯語";
"번역가 翻譯家", "번역관 翻譯官", "번역자 翻譯者";
"통사 通事", "통역 通譯", "통역관 通譯官", "통역사 通譯事", "통역원 通譯員" гэсэн нэртөмөрьётой. Эл мэдээнд гарч буй Чо Жүнсан (조 중상 趙仲祥 – 동국병감 東國兵鑑 Доод дэвтэр. 1955 он. 308-р тал)" гэдэг хүн бол, монгол солонгосын харилцааны түүхэнд тэмдэглэгдсэн анхны (1218 он) монгол хэлний хэлмэрч (통사 通事). Түүнээс гадна, дундад зууны солонгост монгол хэлний нэрт хэлмэрч, орчуулагч нар цоонгүй байлаа, уунд:
ПЕг Ге (백 거 白 琨 – 통역원 通譯員. 고려사 권 제 27. 3-115)
Choi Gi (최 기 崔 奇 – 역자 譯者. 고려사 권 제 28. 3-196),
Cheon Ji-yeon(정 지역 鄭 之衍 – 통역 通譯. 고려사 권 제 29. 3-247) зэрэг олон мэргэд байв.

Монголын хаад, ихэс дээдэс нар хэлмэрч, орчуулагчийн эрдэм чадал, авьяас билиг, ходолмөр зүтгэлийг, өөрийнхөөр зогсохгүй, ороолийнхийг хүртэл маш их унэлдэг, хундэтгэдэг байсан байна. Нэгэн жшиээг дурдвал:

Хубилай хаан 1272 онд Гуулин улсын ванд илгээсэн Зарлиг(제명 帝命)таа

"Хэлмэрчид (별장 別將) Сө Чин, (校尉 고위 재가사람) Ким Чө нар Японд элчээр очоод гавьяа байгуулсны учир өндөр хэргэм зэрэг хүртээвээс зохицой" гэсэн байх ба Хубилай хааны зарлигийг даган, Гуулин улсын ван Сө Чин (徐偁)ийг жанжин (장군 將軍), Ким Чө(金貯)ийг ранжан (랑장 郎將) болгосон байдал.

(Гуулин улсын судар. 27-р дэвтэр. 1957. 1-418-р тал, 1963. 3-118-р тал)

Хубилай хааны зарлигийн

Эртний солонгос эх: 譯語別將徐偁校尉金貯使日本有功宣加大職於是 偁爲將軍貯爲郎將

Солонгос дуудлага: 역어별장서칭교위김저사일본유공선가대직어시 칭위장군저위랑장

*Солонгос хөрүүлэг: "통역원들인 별장 서 칭(別將徐偁), 교위 김 저(校尉金貯)는 일본에 사신으로 가서 공을 세웠으니 마땅히 큰 관직을 주어야 할 것이다.
그래서 이에 (서)칭을 장군으로, (김) 저를 랑장으로 임명하였다"*

болно.

2. Дөрөвдүгээр жарны шарагчин туулай жил (1219 он) Гуулин улс хүлээж авсан, Тайцу Богд баатар Чингис хааны Жуу бичиг (조 詔).

Тайцу Богд баатар Чингис хааны Жуу бичиг гэж нэрлэж буй Жуу бичгийн тухайт мэдээ Солонгос түүхийн сурвалжийн 1219 оны хэсэгт байхгүй. Харин, хойно залгаж гарах, 1219 оны хаврын тэргүүн сарын цагаан барс өдөр Гуулин улс хүлээж авсан Жуу бичиг эл Жуу бичиг мөн үү, биш үү гэдэг асуулттай тулгарлаа. Үүнийг шийдэх тун амаргүй. 1219 оны хаврын тэргүүн сарын цагаан барс өдөр авч очсон элчис "Улсын ван биеэр гарч ирж хүлээж авбаас зохино" гэсэн, Гуулин улсын ван ч уул Жуу бичгийг маш хүндэтгэлтэй хүлээж авсан байдлаас үзэхэд Чингис хаанаас илгээсэн Жуу бичиг болох нь эргэлзээгүй байна. Өгүүлэн буй Жуу бичгүүд он цагийн хувьд ойролцоо, давхцах шинжтэй боловч, агуулга нэлээн зөрөөтэй байгаа тул, түр зуур хоёр тус Жуу бичиг гэж үзээд судалгаагаа үргэлжлүүлье. Цагаан барс өдрийн Жуу бичиг "Найрамтая" хэмээсэн утгатай гэнээс өөр тодорхой түүхэн тэмдэглэл үгүй. Тайцу Богд баатарын (Чингис хааны) Жуу бичгийн агуулга нь: Гуулин улсын вангаас

"...Хаанд (Chingis haan) Зүүн харьят (ulse) тань больё хэмээсэн айлтгал бичиг өргөсөнд, Тайцу хаан...Жуу бичгээр машид талархан, үлэх их шан хүртээв..." гэсэн утгатай байжээ (고려로부터 몽골 원나라 성종(成宗)황제께 보낸 표문(표 表 1294년)을 참조).

Гуулин улсын түүхчид, үүний өмнөх, 1218 оны Зарлиг, бусад Зарлиг бичгүүдийн агууллыг дэлгэр орчуулан тэмдэглэн үзүүлсэн мөртөө, 1219 оны эдгээр Жуу бичгүүдийн агууллыг яахан товчлов, агуулга нь Гуулин улсад таагүй юм уу, иууцлах учиртай байсан юм болов уу?. Гэхдээ Жуу бичгүүдийг устгаж үгүй хийгээгүй, дал гаруй жил хадгалсан баримт байна, үүнд: Тайцу Богд баатар Чингис хааны Жуу бичиг гэж нэрлэж буй Жуу бичгийн тухайт мэдээ бүүр хойно, 76 жилийн дараа буюу 1294 онд тодрон гарч ирж байна(Хятан улсаас Гуулин улсад 994 онд илгээсэн Жуубичиг чимээгүй дарагдаад, 94 жилийн дараа буюу 1088 онд илэрч байсан тухай дээр огуулсаныг ихэнх узин үү).

Эл Жуу бичигт Чингис хааны "тайцу"(태조 太祖), "Богд баатар хаан (хуанди)" (성무황제 聖武皇帝) гэсэн цолыг маш тодорхой тэмдэглэсэн байна. Нэгээр зогсохгүй, хоёр ч түүхэн сурвалжид тийн буй. Тухайлбал, Гуулин улсын судар (고려사 高麗史), Гуулин улсын сударын Чухал ангид (고려사 철요 高麗史節要) байна.

■ Одоо, Тайцу Богд баатарын (Chingis хааны) хэмээх нэрт Жуу бичигийн тухайт мэдээ бүхүй, Гуулин улсын вангийн айлтгал бичгийг зургаар буулгаж толилууляя ↓

Гуулин улсын сударт (고려사 高麗史卷 제31.1957. I -pp482. 1963. III-pp.307) буй Айлтгал бичгийн эх↑

Гуулин улсын судрын Чухал ангид (고려사 철요 高麗史節要 卷21. (1973.pp.557-558) буй Айлтгал бичгийн эх ↓

帝嘗使翰林學士撒刺蠻問

高麗歸附年月王使鄭可臣上書以對曰太祖聖武皇帝肇興朔方時則有大勢國助征金國恃功而驕不用帝命有金山子者改其國號自稱大遼奪掠中都等處子女玉帛東走江東城拒守朝廷遣哈真札刺追討時方雪深道險糧餉不繼高王聞之遣趙冲金就勵濟兵犒師殲其醜虜因奉表請爲東藩太祖遣慶都虎思侵詔荅之大加稱賞于今七十年矣

平5月—21年2月

追討時方雪深道險糧餉不繼高王聞之遣
趙冲金就勵濟兵犒師殲其醜虜因奉表請
為東藩太祖遣慶都虎思侵詔荅之大加稱賞
于今七十年矣

刺蠻問本國歸附年月王使鄭可臣上書以對曰太祖聖武皇帝肇興朔方時則有大勢國助征金國恃功而驕不用帝命有金山子者改其國號自稱大遼奪掠中都等處子女玉帛東走江東城拒守朝廷遣哈真札刺

帝嘗使翰林學士撒

557

- Гуулин улсын сударт (고려사 高麗史) буй солонгос Айлтгал бичгийн(표 表) эх ба Гуулин улсын сударын Чухал ангид (고려사 절요 高麗史節要) буй Айлтгал бичгийн (표 表) эхийн агуулга адилхан. Ялгаа нь: ↓

Гуулин улсын сударт
(고려사 高麗史)에 ↓

2-р морноо	高麗	(고려)	гэж байгаа бол
4-р морноо	號	(호)	-"-
4-р морноо	處	(처)	-"-
5-р морноо	眞	(진)	-"-
5-р морноо	險	(험)	-"-
6-р морноо	高	(고)	-"-
6-р морноо	犒	(호)	-"-
7-р морноо	虎	(호)	-"-
7-р морноо	詔	(조)	-"-
7-р морноо	荅	(답)	-"-

Гуулин улсын сударын Чухал ангид
(고려사 절요 高麗史節要)에 ↓

2-р морноо	本國	(본국)
5-р морноо	號	зурага ялимгүй оөр (호)
5-р морноо	處	зурага ялимгүй оөр (처)
6-р морноо	眞	зурага ялимгүй оөр (진)
7-р морноо	險	зурага ялимгүй оөр (험)
7-р морноо	高	зурага ялимгүй оөр (고)
8-р морноо	犒	зурага ялимгүй оөр (호)
9-р морноо	虎	зурага ялимгүй оөр (호)
9-р морноо	詔	зурага ялимгүй оөр (조)
9-р морноо	荅	зурага ялимгүй оөр (답)

■ 1219 оны Чингис хааны Жуу бичгийн тухайт мэдээний эртний солонгос орчууулга

153 ханз (한자 漢字) усэгтэй. Одоо тэдээр үсгийн солонгос ба наангад(хаалтанд) дуудлагыг хамтад төлилүүлаяа.

мөр1 ↓

帝	제; [dī]
嘗	상; [cháng]
使	사; [shǐ, shì]
翰	한; [hàn]
林	림{임}; [lín]
學	학; [xué]
士	사; [shí]
撒	撒; [sā,sǎ]
刺	찰{날}; [là,lá]
蠻	만; [mán]
問	문; [wèn]

мөр2 ↓

高	고; [gāo]
麗	려{여}; [lì,lí]
歸	귀; [guī]
附	부; [fù]
年	년; [nián]
月	월; [yuè]
王	왕; [wáng,wàng]
使	사; [shǐ,shì]
鄭	정; [zhèng]
可	가; [kě,kè]
臣	신; [chén]
上	상; [shàng,shǎng,shàng]
書	서; [shū]
以	이; [yǐ]
對	대; [duì]
曰	왈; [yuē]
太	태; [tài]
祖	조; [zǔ]
聖	성; [shèng]
武	무; [wǔ]
皇	황; [huáng]
帝	제; [dì]
肇	조; [zhào]

мөр3 ↓

興	흥; [xīng,xìng,xìn]
朔	삭; [shuò]
方	방; [fāng]
時	시; [shí]
則	칙 {즉,측}; [zé]
有	유; [yǒu,yòu]
大	대; [dà,dài]
勢	세; [shì]
國	국; [guó]
助	조; [zhù]
征	정; [zhēng]
金	금; [jīn]
國	국; [guó]
恃	시; [shí]
功	공; [gōng]
而	이; [ér]
驕	교; [jiāo]
不	불; [bù]
用	용; [yòng]
帝	제; [dì]
命	명; [mìng]
有	유; [yǒu,yòu]
金	금; [jīn]

мөр4 ↓

山	산; [shān]
王	왕; [wáng,wàng]
子	자; [zǐ,zi]
者	자; [zhě]
改	개; [gǎi]
其	기; [qí,jī]
國	국; [guó]
號	호; [hào,háo]
自	자; [zì]
稱	칭; [chēng,chèn]
大	대; [dà,dài]
遼	辽{요}; [liáo]
奪	탈; [duó]
掠	략{약}; [lüè,lüě]
中	중; [zhōng,zhòng]
都	도; [dū,dōu]
等	등; [děng]
處	처; [chù,chǔ]
子	자; [zǐ,zi]
女	녀{여}; [nǚ]
玉	옥; [yù]
帛	복; [bó]
東	동; [dōng]

мөр5 ↓

走	주; [zǒu]
江	강; [jiāng]
東	동; [dōng]
城	성; [chéng]
拒	거; [jù]
守	수; [shǒu]
朝	조; [zhāo,cháo]
廷	정; [tíng]
遣	견; [qiǎn]
哈	합; [hā,hǎ,hà]
眞	진; [zhēn]
札	찰; [zhá]
刺	찰{날}; [là,lá]
追	추; [zhuī]
討	토; [tǎo]
時	시; [shí]
方	방; [fāng]
雪	설; [xuě,xuè]
深	심; [shēn]
道	도; [dào]
險	험; [xiǎn]
糧	량{양}; [liáng]
餉	향; [xiǎng]

мөр6 ↓

不	불; [bù]
繼	계; [jì]
高	고; [gāo]
王	왕; [wáng,wàng]
聞	문; [wén]
之	지; [zhī]
遣	견; [qiǎn]
趙	조; [zhào]
冲	충; [chōng,chòng]
金	금; [jīn]
就	취; [jiù]
勵	여{려}; [lì]
濟	제; [jí,jí]
兵	병; [bīng]
犒	호; [ào]
師	사; [shī]
殲	선; [jiān]
其	기; [qí,jī]
醜	추; [chǒu]
虜	로{노}; [lǔ]
因	인; [yīn]
奉	봉; [fèng]
表	표; [biǎo]

мөр7 ↓

請 청; [qǐng]

мөр8 ↓

有 유; [yǒu,yòu]

爲	위; [wéi,wèi]	六	륙{육}; [liù,lù]
東	동; [dōng]	年	년; [nián]
藩	번; [fán]	矣	의; [yǐ]
太	태; [tài]		
祖	조; [zǔ]		
遣	견; [qiǎn]		
慶	경; [qìng]		
都	도; [dū,dōu]		
虎	호; [hū]		
思	사; [sī,sāi]		
優	우; [yōu]		
詔	조; [zhào]		
答	답; [dá,dā]		
之	지; [zhī]		
大	대; [dà,dài]		
加	가; [jiā]		
稱	칭; [chēng,chèn]		
賞	상; [shǎng]		
于	우; [yú]		
今	금; man.[jīn]		
七	칠; [qī]		
十	십; [shí]		

■ Айлтгал бичгийн эртний солонгос эхийг бичсэн 153 ханз (한자 漢字) үсгийн

утга, солонгос ба нангид дуудлага, зуралга, түлхүүр сэлт: ↓

Нэгдүгээр мор. 11 үсэгтэй 제 1 행. 11 자(字)

帝 임금 제: [dì] 임금, 하느님, 오제(五帝)의 약칭

嘗 맛볼 상: [cháng] 맛보다, 시험 삼아, 시험하다, 일찍이

使 하여금 사: 人-총8획; [shí,shí] 하여금, 시키다, 쫓다

翰 날개 한: 羽-총16획; [hàn] 날개, 금계, 머리에 뱃 같은 것이 있고 깃은 짹의 것과 같은 아름다운 새, 빠르게 날다

林 수풀 릴{임}: 木-총8획; [lín] 수풀, 숲, 사물이 많이 모이는 곳, 같은 동아리

學 배울 학: 子-총16획; [xué] 배우다, 학문, 학자

士 선비 사: 士-총3획; [shí] 선비, 일을 하다, 일을 처리할 재능이 있는 사람, 출사(出仕)하여 일을 담당하는 사람

撇 뿌릴 살: 手-총15획; [sā,sǎ] 뿌리다, 물, 가루 따위를 뿌려서 흘다, 놓다, 놓아주다

刺 어그러질 랄{날}: 刀-총9획; [là,lá] 어그러지다, 사물(事物)의 소리, 어지럽다

蠻 오랑캐 만: 虫-총25획; [mán] 오랑캐, 남방의 미개 민족, 미개 민족의 총칭, 업신여기다, 모멸하다

問 물을 문: 口-총11획; [wèn] 묻다, 물음, 질문, 알리다, 고하다

Xoērdugaar мор. 23 үсэгтэй 제 2 행. 23 자(字)

高 높을 고: 高-총10획; [gāo] 높다, 높아지다, 뽑내다

麗 고을 려{여}: 鹿-총19획; [lì,lí] 곱다, 우아하다, 짹, 짹짓다, 지나다, 통과하다

歸 돌아갈 귀: 止-총18획; [guī] 돌아가다, 돌아오다, 돌려보내다, 반환하다, 시집가다, 시집을 보내다

附 붙을 부: 韦-총8획; [fù] 붙다, 기대다, 의지하다, 따르다, 친근히 지내다, 가깝다, 관련되다, 모이다, 붙이다, 접착시키다, 부치다, 보내다, 따르게 하다, 더하다, 형벌을 가하다, 합사(合祀)하다.

年 해 년: 干-총6획; [nián] 해, 365일, 나이, 연령, 새해, 신년

月 달 월: 月-총4획; [yuè] 달, 달빛, 나달, 광음(光陰)

王 임금 왕: 玉-총4획; [wáng,wàng] 임금, 제후, 제실(帝室)의 남자

使 하여금 사: 人-총8획; [shí,shí] 하여금, 시키다, 쫓다

鄭 나라 이름 정: 邑-총15획; [zhèng] 나라 이름, 겹치다

可 옮을 가: 口-총5획; [kě,kè] 옮다, 가하, 풀, 정도

臣 신하 신: 臣-총6획; [chén] 신하, 신하가 되어 섬기다, 신하로 하다

上 위 상: 一-총3획; [shàng,shǎng,sháng] 위, 하늘, 임금

書 쓸 서: 曰-총10획; [shū] 쓰다, 글씨를 쓰다, 기록하다, 글자, 문자, 글씨, 서법

以 써 이: 人-총5획; [yǐ] 써, -로써, 부터, -에서, 까닭

對 대답할 대: 寸-총14획; [duì] 대답하다, 대하다, 대(對), 짹, 상대

曰 가로 왈: 曰-총4획; [yuē] 가로되, 말하기를, 이르다, 말하다, 일컫다

太 클 태: 大-총4획; [tài] 크다, 심히, 매우, 통하다

祖	조상 조; 示-총10획; [zǔ] 조상, 사당, 할아버지
聖	성스러울 성; 耳-총13획; [shèng] 성스럽다, 성인, 한 방면에 대하여 더할 수 없이 뛰어난 사람
武	군셀 무; 止-총8획; [wǔ] 군세다, 용맹하다, 자만하다, 남을 업신여기다, 군인, 병법, 무기, 무인
皇	임금 황; 白-총9획; [huáng] 임금, 천자, 또는 상제에 관한 사물 위에 붙이는 말, 천제(天帝), 만물의 주재자
帝	임금 제; 巾-총9획; [dì] 임금, 하느님, 오제(五帝)의 약칭
肇	칠 조; 車-총14획; [zhào] 치다, 공격하다, 비롯하다, 시작하다, 꾀하다
<i>Гуравдугаар мөр. 23 үсэгтэй 제 3 행. 23 자(字)</i>	
興	일어날 흥; 白-총16획; [xīng,xìng,xìn] 일어나다, 일으키다, 창성하다, 등용하다, 징발하다, 다스리다, 성공하다, 유행하다, 태어나다, 올리다, 혹시, 이조사
朔	초하루 삭; 月-총10획; [shuò] 초하루, 음력의 매월 1일, 천자가 제후에게 나누어 주던 달력, 천자의 정령(政令)
方	모 방; 方-총4획; [fāng] 모, 각(角), 사방(四方), 방위, 방향
時	때 시; 日-총10획; [shí] 때, 때에, 때맞추다, 때를 어기지 아니하다
則	법칙 칙{곧 즉, 본반을 즉}; 刀-총9획; [zé] 법칙, 곧, 법, 본반다, 모범으로 삼다
有	있을 유; 月-총6획; [yǒu,yòu] 있다, 존재하다, 많다, 넉넉하다, 자재(資財), 소유물(所有物)
大	큰 대; 大-총3획; [dà,dài] 크다, 넓다, 두루
勢	기세 세; 力-총13획; [shì] 기세, 무리, 인중(人衆), 불알
國	나라 국; 口-총11획; [guó] 나라, 서울, 나라를 세우다
助	도울 조; 力-총7획; [zhù] 돋다, 도움, 구조, 구원, 유익하다
征	칠 정; 彳-총8획; [zhēng] 치다, 가다, 바르게 가다, 취하다, 손에 넣어 자기 것으로 만들다
金	쇠 금; 金-총8획; [jin] 쇠, 금속 광물의 종칭, 돈, 황금, '五行'의 하나, 방위는 서·계절은 가을·성음은 상(商)·간지는 경신(庚辛), 황금색
國	나라 국; 口-총11획; [guó] 나라, 서울, 나라를 세우다
恃	믿을 시; 心-총9획; [shì] 믿다
功	공 공; 力-총5획; [gōng] 공, 공로, 일, 보람, 공치사하다, 공부, 틈튼하다
而	말 이을 이; 而-총6획; [ér] 말 이음, 순접·역접의 접속사, 구 말에 붙여 어세를 드는 조사, 너
驕	교만할 교; 馬-총22획; [jiāo] 교만하다, 무례하다, 버릇없다, 잘난체하다, 교만, 속이다
不	아닐 불; 一-총4획; [bù] 아니다, 말라(금지의 뜻), 새 이름
用	쓸 용; 用-총5획; [yòng] 쓰다, 베풀다, 부리다, 등용하다, 행하다, 다스리다, 들어 주다, 작용, 능력, 용도
帝	임금 제; 巾-총9획; [dì] 임금, 하느님, 오제(五帝)의 약칭
命	목숨 명; 口-총8획; [ming] 목숨, 운수, 운, 명하다, 명령을 내리다
有	있을 유; 月-총6획; [yǒu,yòu] 있다, 존재하다, 많다, 넉넉하다, 자재(資財), 소유물(所有物)
金	쇠 금; 金-총8획; [jin] 쇠, 금속 광물의 종칭, 돈, 황금, '五行'의 하나, 방위는 서·계절은 가을·성음은 상(商)·간지는 경신(庚辛), 황금색
<i>Доровдүгээр мөр. 23 үсэгтэй 제 4 행. 23 자(字)</i>	
山	뫼 산; 山-총3획; [shān] 뫼, 산, 산신(山神), 무덤
王	임금 왕; 玉-총4획; [wáng,wàng] 임금, 제후, 제실(帝室)의 남자
子	아들 자; 子-총3획; [zǐ,zi] 아들, 맏아들, 자식, 어조사
者	놈 자; 老-총9획; [zhě] 놈, 사람, 것, 일을 가리켜 이른다, 물건을 가리켜 이른다, 곳
改	고칠 개; 支-총7획; [gǎi] 고치다, 따로, 다시, 새삼스럽게, 고쳐지다, 바꿔다
其	그 기; 八-총8획; [qí,jí] 그(지시 대명사), 의(관형격 조사), 그(감탄, 강세 조사)
國	나라 국; 口-총11획; [guó] 나라, 서울, 나라를 세우다
號	부르짖을 호; 庖-총13획; [hào,háo] 부르짖다, 큰 소리로 울면서 한탄하다, 닦이 울다
自	스스로 자; 自-총6획; [zì] 스스로, 몸소, 자기, 자연히, 저절로, 어조사, -로부터
稱	일컬을 칭; 禾-총14획; [chēng,chèn] 일컫다, 이르다, 부르다, 설명하다, 칭찬하다, 가리다, 저울
大	큰 대; 大-총3획; [dà,dài] 크다, 넓다, 두루
遼	멀 료{요}; 走-총16획; [liáo] 멀다, 시간·거리 등이 멀다, 늦추다, 느슨하게 하다, 얼룩조릿대
奪	빼앗을 탈; 大-총14획; [duó] 빼앗다, 잃다, 없어지다, 탈진하다
掠	노략질할 랙{약}; 手-총11획; [lüè,lüě] 노략질하다, 스쳐 지나가다, 서법(書法)의 한 가지, 획을 빼치는 일을 이른다
中	가운데 중; 丨-총4획; [zhōng,zhòng] 가운데, 마음, 치우치지 아니하다
都	도읍 도; 邑-총12획; [dū,dōu] 도읍, 서울, 채지(采地), 제후(諸侯)의 하읍(下邑)
等	가지런할 등; 竹-총12획; [děng] 가지런하다, 가지런히 하다, 등급, 계단, 구분하다, 차별, 계급, 등급, 무리, 부류
處	살 처; 戸-총11획; [chù,chuǎ] 살다, 머물러 있다, 남아서 지키다, 묵다, 쉬다, 마음을 두

다. 거처하다. 자리를 차지하고 있다. 집에 있다. 야(野)에 있다. 벼슬을 하지 않다.
두다. 자리 잡고 있다. 안정시키다. 저축하다
子 아들 자; 子-총3획; [zǐ,zi] 아들, 맏아들, 자식, 어조사
女 여자 女{여}; 女-총3획; [nǚ] 여자, 딸, 처녀, 계집, 음양에서는 음(陰), 역(易)에서는 坤(坤), 태(兑), 손(巽), 리(離) 등에 해당됨
玉 옥 옥; 玉-총5획; [yù] 옥, 사물을 칭찬하거나 귀히 여김을 나타내기 위한 미칭(美稱), 옥같이 여기다, 아끼고 소중히 하다
帛 비단 백; 巾-총8획; [bó] 비단, 풀이름
東 동녘 동; 木-총8획; [dōng] 동녘, 동쪽, 오행(五行)으로 목(木), 사시(四時)로 봄, 오색 (五色)으론 청(青), 동쪽으로 가다, 주인(主人)
<i>Taavduugaaар мөр. 23 үсэгтэй 제 5 행. 23 자(字)</i>
走 달릴 주; 走-총7획; [zǒu] 달리다, 빨리 가다, 가다, 향하여 가다, 달아나다, 도망치다
江 강; 水-총6획; [jiāng] 강, 큰 내, 양자강(陽子江), 별 이름
東 동녘 동; 木-총8획; [dōng] 동녘, 동쪽, 오행(五行)으로 목(木), 사시(四時)로 봄, 오색 (五色)으론 청(青), 동쪽으로 가다, 주인(主人)
城 성 성; 土-총10획; [chéng] 성, 나라, 도읍, 구축하다, 성을 쌓다
拒 막을 거; 手-총8획; [jù] 막다, 거부하다, 막아 지키다, 방어하다, 겨루다, 적대하다
守 지킬 수; 宀-총6획; [shǒu] 지키다, 직무, 직책, 정조, 지조
朝 아침 조; 月-총12획; [zhāo,cháo] 아침, 처음, 시작의 때, 웠다, 알현하다
廷 조정 정; 乚-총7획; [tíng] 조정, 관정, 관아, 공정하다, 공변되다
遣 보낼 견; 走-총14획; [qiǎn] 보내다, 파견하다, 놓아 주다, 이혼하여 아내를 친정으로 보내다, 풀다, 달래다, 하게 하다, 사역 조동사
哈 물고기 많은 모양 합; 口-총9획; [hā,hǎ,hà] 물고기가 많은 모양, 물고기가 입을 오물거 리는 모양, 웃는 소리, 꾸짖는 소리, 파인트
眞 참 진; 目-총10획; [zhēn] 참, 변하지 아니하다, 생긴 그대로
札 패 찰; 木-총5획; [zhá] 패, 나무, 종이, 쇠 등의 얇은 조각, 편지, 공문서
刺 어그러질 랄{날}; 刀-총9획; [lā,lá] 어그러지다, 사물(事物)의 소리, 어지럽다
追 쫓을 주; 走-총10획; [zhuī] 쫓다, 내쫓다, 목적한 데에 이르다, 따르다, 이루다, 완수하다, 구(救)하다, 돋다
討 칠 토; 言-총10획; [tǎo] 치다, 벌하다, 정벌하다, 토벌하다, 꾸짖다, 죽이다, 없애다,
제거하다, 다스리다, 죄를 다스리다
時 때 시; 日-총10획; [shí] 때, 때에, 때맞추다, 때를 어기지 아니하다
方 모 방; 方-총4획; [fāng] 모, 각(角), 사방(四方), 방위, 방향
雲 구름 운; 雨-총12획; [yún] 구름, 습기, 높음의 비유
深 깊을 심; 水-총11획; [shēn] 깊다, 깊게 하다, 깊이, 매우
道 길 도; 走-총13획; [dào] 길, 이치, 근원, 기능, 방법, 사상, 인의(仁義), 덕행(德行), 기예, 정령(政令), 행정(行程), 바둑·장기에서 行馬의 길, 통하다
險 험할 험; 阝-총16획; [xiǎn] 험하다, 높다, 깊다, 멀다, 기울다, 위태롭다, 비끼다, 비둘다, 거짓, 나쁘다, 요해(要害)의 땅, 깨뜨리다, 상하게 하다
糧 양식 량{양}; 米-총13획; [liáng] 양식, 식량의 종칭, 여행 또는 행군에 쓰는 식량, 자료(資料), 구실, 조세, 급여(給與), 녹(祿), 積과 同字
餉 전량 향; 食-총15획; [xiǎng] 전량, 도시락, 군량(軍糧), 또 세금, 군자금, 식사할 정도의 짧은 시간
<i>Zyrgaduugaaар мөр. 23 үсэгтэй 제 6 행. 23 자(字)</i>
不 아닐 불; 一-총4획; [bù] 아니다, 말라(금지의 뜻), 새 이름
繼 이을 계; 糸-총20획; [jì] 있다, 계통을 잇다, 이어 나가다, 불려 나가다, 절다, 뒤이음, 후사(後嗣), 이어
高 높을 고; 高-총10획; [gāo] 높다, 높아지다, 뽑내다
王 임금 왕; 玉-총4획; [wáng,wàng] 임금, 제후, 제실(帝室)의 남자
聞 들을 문; 耳-총14획; [wén] 듣다, 삼가 받다, 가르침을 받다, 알다, 널리 견문하다,
之 냄새 맡다, 들려주다, 알리다, 찾다, 방문하다, 서신을 보내다
遣 보낼 견; 走-총14획; [qiǎn] 보내다, 파견하다, 놓아 주다, 이혼하여 아내를 친정으로 보내다, 풀다, 달래다, 하게 하다, 사역 조동사
趙 나라 조; 走-총14획; [zhào] 나라 이름, 결음결이의 느린 모양, 넘다, 뛰어 넘다
冲 빌 충; 丂-총6획; [chōng,chòng] 비다, 공허하다, 가운데, 沖의 俗字
金 성 김{쇠} 금; 金-총8획; [jin] 성, 쇠, 금속, 광물의 종칭, 돈, 황금, '五行'의 하나, 방위 는 서·계절은 가을·성음은 상(商)·간지는 경신(庚辛), 황금색
就 이를 취; 尤-총12획; [jiù] 이루다, 나아가다, 쫓다, 따르다
勵 힘쓸 려{여}; 力-총17획; [lì] 힘쓰다, 권장하다
濟 건널 제; 水-총17획; [jì,jǐ] 건너다, 나루, 건지다, 빙곤이나 어려움에서 구제하다
兵 군사 병; 八-총7획; [bīng] 군사, 병, 싸움, 전쟁, 무기, 병기
犒 호케할 호; 牛-총14획; [ào] 호케하다, 음식을 보내어 군사를 위로하다, 위로하기 위한 맛 좋은 음식
師 스승 사; 巾-총10획; [shī] 스승, 전문적인 기예를 닦는 사람, 스승으로 삼다

殲	다 죽일 섬; 歹-총19획; [jiān] 다 죽이다
其	그 기; 八-총8획; [qí,jí] 그(지시 대명사), 의(관형격 조사), 그(감탄, 강세 조사)
醜	추 할 추; 酉-총17획; [chǒu] 추하다, 미워하다, 나쁘다
虧	포로 로{노}; 虍-총12획; [lù] 포로, 사로잡다, 종, 하인, 화외(化外)의 사람, 오랑캐
因	인 할 인; 口-총6획; [yīn] 인하다, 인(因), 원인을 이루는 근본, 유래, 연유, 까닭
奉	반 들 봉; 夂-총8획; [fèng] 받들다, 기르다, 돋다
表	겉 표; 衣-총8획; [biǎo] 겉, 거죽, 겉면, 나타내다, 밝히다, 드러내다, 나타나다
<i>Долдугаар мор. 23 үсэгтэй 제 7 행. 23(자 字)</i>	
請	청 할 청; 言-총15획; [qǐng] 청하다, 빌다, 고하다, 여쭈다, 구하다, 부르다, 초청하다, 청컨대, 청, 청탁, 뵈다, 알현하다
爲	할 위; 爾-총12획; [wéi,wéi] 하다, 만들다, 베풀다, 간주하다, 인정하다, 되다, 성취하다, 이루다, 바꿔다, 다스리다, 정치를 하다, 병을 고치다, 해설하다, 배우다
東	동 네 동; 木-총8획; [dōng] 동네, 동쪽, 오행(五行)으로 목(木), 사시(四時)로 봄, 오색(五色)으론 청(青), 동쪽으로 가다, 주인(主人)
藩	덮을 번; 廿-총19획; [fán] 덮다, 지키다, 바자울타리, 수레의 휘장
太	클 태; 大-총4획; [tài] 크다, 심히, 매우, 통하다
祖	조상 조; 示-총10획; [zǔ] 조상, 사당, 할아버지
遣	보낼 견; 走-총14획; [qiǎn] 보내다, 파견하다, 놓아 주다, 이혼하여 아내를 친정으로 보내다, 풀다, 달래다, 하게 하다, 사역 조동사
慶	경사 경; 心-총15획; [qìng] 경사, 축하할 만한 기쁜 일, 경사스럽다, 축하하다, 상(賞), 상으로 내리는 것
都	도읍 도; 邑-총12획; [dū,dōu] 도읍, 서울, 채지(采地), 제후(諸侯)의 하읍(下邑)
虎	범 호; 虍-총8획; [hū] 범, 용맹스럽다, 용맹함의 비유, 사납고 모질의 비유, 바둑 수법 이름, 호구 치다
思	생각할 사; 心-총9획; [sī,sāi] 생각하다, 어조사, 생각, 뜻, 마음
優	넉넉할 우; 人-총17획; [yōu] 넉넉하다, 도탑다, 양전하다
詔	고 할 조; 言-총12획; [zhào] 고하다, 알리다, 윗사람이 아랫사람에게 알리다, 신에게 고하다, 가르치다, 돋다
答	좀慵 답; 廿-총10획; [dá,dā] 좀慵, 팔, 마름쇠, 당하다
之	갈 지; ノ-총4획; [zhī] 같다, 이(指示代名詞), -의(冠形格助詞)
大	큰 대; 大-총3획; [dà,dài] 크다, 넓다, 두루
加	더 할 가; 力-총5획; [jiā] 더하다, 있다, 처하다, 입다, 몸에 불이다
稱	일컬을 칭; 禾-총14획; [chēng,chèn] 일컫다, 이르다, 부르다, 설명하다, 칭찬하다, 가리다, 저울
賞	상 줄 상; 貝-총15획; [shǎng] 상을 주다, 기리다, 찬양하다, 상(賞)
于	어 조사 우; 二-총3획; [yú] 어조사, 같다, 하다, 행하다
今	이제 금; 人-총4획; [jīn] 이제, 이, 이에(사물을 가리키는 말), 혹은
七	일곱 칠; 一-총2획; [qī] 일곱, 일곱 번, 문제 이름
十	열 십; 十-총2획; [shí] 열, 열 번, 열 배
<i>Наймугаар мор. 4 үсэгтэй 제 8 행 4 자(字)</i>	
有	있을 유; 月-총6획; [yǒu,yòu] 있다, 존재하다, 많다, 넉넉하다, 자재(資財), 소유물(所有物)
六	여섯 육{육}; 八-총4획; [liù,lù] 여섯, 여섯 번, 죽이다
年	해 년; 干-총6획; [nián] 해, 365일, 나이, 연령, 세해, 신년
矣	어 조사 의; 矢-총7획; [yǐ] 어조사, 단정·결정·한정·의문·반의의 뜻을 나타냄, 구(句) 가운데서, 또는 다른 조사 위에 쓰이어 영탄의 뜻을 나타냄, 구(句) 끝에서 다음 말을 일으키는 말

3. Дөрөвдүгээр жарны шарагчин туулай жил (1219 он)ийн хаврын тэргүүн сарын цагаан барс өдөр Гуулин улс хүлээж авсан, Монголын Жуу бичиг (조 詔).

Монголын Хабжин (哈眞 哈眞) жанжин Пхори ТЕвань(포리 대완 蒲里 岱完) нарын 10 хүнийг зарж, Гуулин улсад цагаан барс өдөр (경인 庚寅) хүргүүлсэн.
Элчis "Улсын ван (국왕 國王) биеэр гарч ирж хүлээн авбаас зохино" хэмээн,
Хүрээнээс эс орон өгүүлэхэд, ван, бичиг цэргийн түшмэлүүддээ ёслолт хувцасыг нь
өмсгэж, гудамлан зогсоож, дэслэн байцаагч сайд Паг Сион (박 시옹 朴時允)ээр
угтуулснаас үзэхэд Монголын Чингис хааны Жуу бичиг байсан байна. "Найрамтай"
хэмээсэн утгатай гэснээс өөр нарийн зүйл тэмдэглээгүй байна. Гуулин улсын судар
(고려사 高麗史)ын 22-р дэвтэр, 1963. тэргүүн боть. 333-р тал. Дэд боть 511-р талд
бий.

4. [Дөрөвдүгээр жарны шарагчин туулай жил (1219 он)ийн 9 сарын цагаагчин үхэр өдөр Гуулин улс хүлээж авсан, Монголын Жуу бичиг]

Монголын элч арван нэгэн хүн, Зүүн Жиний есөн хүн хүргэж очсон. Жуубичиг гэсэн

нэр үгүй боловч товч түүхэн тэмдэглэл нь Гуулин улсын сударын 22-р дэвтэрт бий. Чингис хаанаас Гуулин улсад илгээсэн 1219 оны Жуубичиг байж магадгүй (Гуулин улсаас 1294 онд Монголын Төмөр хаанд илгээсэн Айлтгал бичиг (𠂇 裴)ийг нэхэн үзүүлж үү)

5. Дөрөвдүгээр жарны цагаагчин мөгий жил (1221 он)ийн 8 сарын шарагчин хонин өдөр Гуулин улс хүлээж авсан, Монголын Жуу бичиг

Монголын элч Чаггойө (착고여 著古與) нарын арван гурван хүн, Зүүн Жиний найман хүн, нэгэн ЭМЭГТЭЙ хүргэж очсон. Мөн, 1221 оны 9 сарын харагчин мөгий өдөр Монголын элч Чөга нарын хорин гурван хүний хамт нэгэн ЭМЭГТЭЙ жуубичиг хүргэж очсон байна. Бас 1231 онд Өгөөдэй хааны зарлигийг авч очсон элчийн нэг нь ЭМЭГТЭЙ хүн байсан гэсэн түүхэн тэмдэглэл бий. 8 сард очсон эмэгтэй 9 сард дахин очсон гэхэд үнэмшил багатай, бас арван жилийн дараа 1231 онд эргэж очсон гэх нь бүүр ч итгэхэд бэрх тул гурван өөр эмэгтэй элч гэж үзэх нь зүйтэй болов уу. Гадаадад очих элчийн бүрэлдэхүүнд оролцоно гэдэг бол, дипломат алба хашиж байна гэсэн үг. Эдгэрээс ургуулан бодоход, дэлхийн анхны эмэгтэй элч – дундад зууны нүдэлчин монголын эмэгтэй байжээ гэж хэлж болмоор байна.

Чингис, хаан ширээнд залраад арав гаруйхан жил болж байхдаа тэр үеийн Гуулин уле, одоогийн солонгост бэх, бийр, бичгийн цаас зэрэг бичгийн хэрэгсэл илгээгээс Зарлиг явуулсныг Гуулин улсын ван дөрөвдүгээр жарны цагаагчин мөгий жил (аргын 1221 он)ийн 8 сарын хөх хулгана өдөр хүлээн авчээ

Энэхүү Зарлиг бичиг нь, Монголын Нууц Товчоон (1240 он)оос 20 гаруй жилийн тэртээ, монгол бичгийн анхны дурсгал – "Чингисийн чулууны бичиг" (1224 он)ээс ч өмнөх үед холбогдохын учир, дэлхийн монгол судлалд алтан үсгээр бичигдэх зүйл. Энэ нь, Нууц Товчоо зохиохоос даруй 20 жилийн өмнө болсон гэдэг талаасаа онцгой анхаарал татна. Магадгүй, Монголын Нууц Товчоог солонгос цааснаа бичсэн байхыг үгүйсгэхгүй. Ногоо талаар энэ нь, Гурван Голын монголчууд бичиг үсэгтүй, харанхуй бүдүүлэг байсан мэтээр бичсэн зарим эрдэмтний саналыг сөрсөн түүхэн баримт мөн. Эл түүхэн тэмдэглэл цагаан цааснаа хар бэхээр солонгос сурвалжид (Гуулин улсын судар. 22-р дэвтэр. 335-р тал) хадгалагдан уламжилсныг зургаар буулган толилуулая ↓

10 9 8 7 6 5 4 3 2 1 ⇨ мөр

高麗史卷二十二

縣子等物

<p>縣子等物</p>	<p>八月 己未蒙</p>	<p>古使著古與等十三人東真八人并婦女一人來甲子王迎 詔于大觀殿蒙古東真二十一人皆欲上殿傳命我國欲只 許上介一人上殿往復未決日將吳乃許八人升殿傳蒙古 皇太弟鈞旨索獺皮一萬領細紬三千匹細苧二千匹縣子 一萬筋龍圓墨一千丁筆二百管紙十萬張紫草五筋莊花 藍筭朱紅各五十筋雌黃光棲桐油各十筋著古與等傳旨 訖將下殿各出懷中物投王前皆年前所與麤紬布也遂不 赴宴又出元帥扎刺及蒲黑帶書各一通皆徵求獺皮縣紬</p>
-------------	-------------------	--

三百三十五

Эхийн сийруулэг, солонгос нангид дуудлага ↓

Нангиад дуудлага:

[xīn sì bā,bá nián]

Эртний солонгос эх: мөр 1.

八 月 己 未 蒙

Солонгос дуудлага:

팔 월 기 미 몽

Нангиад дуудлага:

bā,bá yuè jǐ wèi méng,mēng

Эртний солонгос эх: мөр 2. 古 使 著 古 與 等 十 三 人 東 眞

Солонгос дуудлага:

고 사 쪽.저 고 여 등 십 삼 인 동 진

Нангиад дуудлага:

gǔ shǐ,shì zhù,zhuó gǔ yǚ,yú,yù děng shí sān rén dōng zhēn
八 人 丌 婦 女 一 人 來 甲 子 王 迎
팔 인 병 부녀 일 인 래 갑 자 왕 영
bā,bá rén bìng bing fù nǚ,nù,rǔ yǐ rén lái,lai jiǎ zǐ,zi wáng,wàng yíng

Эртний солонгос эх: мөр 3. 詔 于 大 觀 殿 蒙 古 東 眞 二 十

Солонгос дуудлага:

조 우 대 관 전 동 고 동 진 이십

Нангиад дуудлага:

zhào yú dà,dài guān,guàn diàn méng,mēng gǔ dōng zhēn èr shí
一 人 皆 欲 上 殿 傳 命 我 國 欲 只
일 인 개 욕 상 전 전 명 아 국 욕 지
yǐ rén jiē yù shàng,shǎng,shàng diàn chuán,zhuàn mìng wǒ guó yù zhī,zhī

Эртний солонгос эх: мөр 4. 許 上 价 一 人 上 殿

Солонгос дуудлага:

허 상 개 일 인 상 전

Нангиад дуудлага:

xǔ shàng,shǎng,shàng jià,jiè,jié yǐ rén shàng,shǎng,shàng diàn
往 復 未 决 日 將 吳(吳)! 乃 許 八 人
왕 복 미 결 일 장 오(측)! 내 허 팔 인
wǎng fù wèi jué rì jiāng,jiàng ze' nǎi xǔ bā,bá rén
升 殿 傳 蒙 古
승 전 전 몽 고
shēng diàn chuán,zhuàn méng,mēng gǔ

Эртний солонгос эх: мөр 5. 皇 太 弟 鈞 旨 索 獺 皮 一 萬 領 細 紬

Солонгос дуудлага:

황 태 제 군 지 색삭 달 피 일 만 령 세 주
huáng tài dì jūn zhǐ suò tǎ pí yǐ wàn,mò lǐng xì chōu,chóu
三 千 四 級 級 莖 二 千 四 級 級 級
삼 천 필 세 저 이 천 필 면 자
sān qiān pí xì zhù,níng èr qiān pí mián zǐ,zi

Эртний солонгос эх: мөр 6. 一 萬 劍 龍 團 墨 一 千 丁

Солонгос дуудлага:

일 만 근 통 단 뮤 일 천 정

Нангиад дуудлага:

yǐ wàn,mò jīn lóng-tuán-mò yǐ qiān dīng,zhēng

筆 二 百 管 紙 十 萬 張 紫 草 五 劍 蔷 花
필 이 백 관 지 십 만 장 자 초 오 근 홍 화
bǐ èr bǎi,bó guǎn zhǐ shí wàn,mò zhāng zǐ cǎo wǔ jīn hóng huā

Эртний солонгос эх: мөр 7. 藍 篓 朱 紅 各 五 十 劍 雌 黃 光 棕

Солонгос дуудлага:

람 순 주 흥 각 오 십 근 자 황 광 칠

Нангиад дуудлага:

lán sǔn zhū hóng,gōng gě,wǔ shí jīn cí huáng guāng [*]
桐 油 各 十 劍 蘭 紅,고공 거,여우 실금 친자 황광 향칠
동 유 각 십 근 쪽.저 고 여 등 전
tóng yóu gè,gě shí jīn zhū,zhuó gǔ yǚ,yú,yù děng chuán,zhuàn zhī

Эртний солонгос эх: мөр 8. 該 將 下 殿 各 出 懷 中 物

Солонгос дуудлага:

흘 장 하 전 각 출 회 중 물

Нангиад дуудлага:

qì jiāng,jiàng xià diàn gè,gě chū huái zhōng,zhòng wù
投 王 前 皆 年 前 所 與 繩 紬 布 也 遂 不
투 왕 전 개 년 전 소 여 추 주 포 야 수 부불
tóu wáng,wàng qián jiē nián qián suǒ yǚ,yú,yù cū chōu,chóu bù yě sui,suí bù

Эртний солонгос эх: мөр 9. 赴 宴 又 出 元 帥 札 刺 及 蒲 黑 帶 書

Солонгос дуудлага:
Нангиад дуудлага:
各一通皆徵求獵皮綿紬

부 연 우 출 원 수 찰 랄 금 포 흑 대 서
fù yàn yòu chū yuán shuài zhá là, lá jí pú hēi dài shū
각 일 통 개 정 구 달 피 면 주
gè,yì tōng,tōng jiē zhēng,zhǐ qiú tǎ pí mián chōu,chóu
綿 子 等 物

Эртний солонгос эх: мөр 10.
Солонгос дуудлага:
Нангиад дуудлага:

면 자 등 물
mián zǐ,zi děng wù
高麗史. 卷二十二 1957. 페이지 三百三十五

Орчин цагийн солонгос хөрвүүлэг ↓

[신사팔년...팔월]

기미일에 몽고 사신 쪽 고여(著 古與) 등 13 명과 동진(東眞)
사람 8 명과 여자 1 명이 우리 나라에 왔다.
갑자일에 왕이 대관전(大觀殿)에서 몽고 조서를 접수하였다.
이 때에 몽고와 동진 사람 21 명이 다 정전에 올라 와서 명령을
전달하겠다고 하였다. 우리 나라에서는 다만 한 명만 정전에 올려
보내려고 하여 옥신각신 판결이 나지 않았다. 해질 무렵에야
8 명을 정전에 올라 오게 하였다. 그들이 몽고 황태제(皇太弟)의
편지를 전하고 수달피 1 만 장, 가는 명주 3 천 필, 가는 모시 2 천
필, 솜 1 만 근, 룽단목(龍團墨) 1 천 정, 봇 2 백 자루, 종이 10만
장, 자초(紫草) 5 근, 흥화(紅花), 람순(藍筍), 주홍(朱紅) 각
50 근, 자황(雌黃), 광칠(光漆), 등유(桐油) 각 10 근을 요구하였
다. 쪽 고여(著 古與) 등이 문건을 전달하고 정전에서 내려 가려
할 때에 제각기 품 속에 품었던 것을 꺼내여 왕의 앞에 던겼는데
그것은 다 년전에 주었던 거칠은 주포(紬布)였다. 그들은 연회에
도 참석하지 않았다. 그들이 또 자기 나라 원수들인 찰라(札刺)
와 포흑(蒲黑)의 편지 각 한 통을 내여 놓았는데 이 편지들에도
다 수달피, 명주(綿紬), 솜 등 속을 청구하였다.

고려사. 권22. 1963. 페이지.515

Монгол орчуулга ↓

[Цагаагчин мөгий жил (1221 он)... Найман сар]

Шарагчин хонин өдөр Монголын элчин Чаггой¹ нарын 13 хүн,
Зүүн Жин²-ий 8 хүн ба хамт ХАДАГТАЙ³ нэг хүн ирэв.
Хөх хулгана өдөр Ван, монголын тархаах ЗАРЛИГ⁴йг ТЕгуань⁵
Харш-даа хүлээн авав.

Монгол, Зүүн Жиний нийт хорин нэгэн хүн бүгд Харшид гарна
гэцгээв. Манайхан зөвхөн ганц хүнийг нь гаргана хэмээн тохирч ядан
хэсэг байв. Арга буюу наран шингэх үес, наймыг нь Харшид гарах
болгов. Тэд Монголын Хуантайз⁶-ын хүнд ЗАРЛИГ⁷ийг уламжлав.
Халиуны арьс⁸ нэгэн түмэн лин¹⁰, Нарин тортомсог⁹ гурван мянган
толгой¹², Нарин болгосон олс¹³ хоёр мянган толгой, Мяндас¹⁴ түмэн
жин¹⁵, Лүнтүн Б Э X¹⁶ мянган хавттай¹⁷ БИЙР хоёр зуун гуурс¹⁸,
ЦААС¹⁹ арван түмэн хуудас²⁰, Бэримүг өвс²¹ таван жин, Гүргүм²²,
Будуг²³, Шунх²⁴ тус бүр тавин жин, Шаруца²⁴, Шир²⁵, Тос²⁶ тус бүр
арван жинийг нэхжээ.

Чаггойе нарын элчис, зарлиг²⁷ийг уламжлаад Харшаас буухын
тухайд хүн бүр өврөөсөө нэг юм гаргаж Вангийн өмнө²⁸ орхисон²⁹ нь,
жилийн өмнө²⁹ өгч байсан мөнөөх сиймхий тортомсог³⁰ байлаа.

Тэд, хуримд³¹ ч оролцсонгүй.

Бас, Жала³², Бух³³ хоёр юаншуай тус бүр нэжгээд бичиг³⁴
илгээснийг бүснээсээ гаргаж өгсөн нь мөн л халиу, тортомсог, мяндас
зэргийг нэхсэн байлаа

Гуулин улсын судар. 1957. 22-р дэвтэр. 335-р тал.

1963. 22-р дэвтэр. 515-р тал

Зүүлт, тайлбар

1 著 – энэ үсэг солонгосоор 쪽 치고여(著) 고여(古與) 1221년에 몽고로 보낸 문서이다. 2 許 – 몽고로 보낸 문서이다. 3 許 – 몽고로 보낸 문서이다. 4 許 – 몽고로 보낸 문서이다. 5 許 – 몽고로 보낸 문서이다. 6 許 – 몽고로 보낸 문서이다. 7 許 – 몽고로 보낸 문서이다. 8 許 – 몽고로 보낸 문서이다. 9 許 – 몽고로 보낸 문서이다. 10 許 – 몽고로 보낸 문서이다. 11 許 – 몽고로 보낸 문서이다. 12 許 – 몽고로 보낸 문서이다. 13 許 – 몽고로 보낸 문서이다. 14 許 – 몽고로 보낸 문서이다. 15 許 – 몽고로 보낸 문서이다. 16 許 – 몽고로 보낸 문서이다. 17 許 – 몽고로 보낸 문서이다. 18 許 – 몽고로 보낸 문서이다. 19 許 – 몽고로 보낸 문서이다. 20 許 – 몽고로 보낸 문서이다. 21 許 – 몽고로 보낸 문서이다. 22 許 – 몽고로 보낸 문서이다. 23 許 – 몽고로 보낸 문서이다. 24 許 – 몽고로 보낸 문서이다. 25 許 – 몽고로 보낸 문서이다. 26 許 – 몽고로 보낸 문서이다. 27 許 – 몽고로 보낸 문서이다. 28 許 – 몽고로 보낸 문서이다. 29 許 – 몽고로 보낸 문서이다. 30 許 – 몽고로 보낸 문서이다. 31 許 – 몽고로 보낸 문서이다. 32 許 – 몽고로 보낸 문서이다. 33 許 – 몽고로 보낸 문서이다. 34 許 – 몽고로 보낸 문서이다.

2 Сол. 동진 난(эртний солонгос). 東眞 – Монголын холбоотон Зүүн Жин хэмээх улсын нэр.
35 Зарим бичиг зохиолд "Дорнод Сиа" үсэгийн байдал.

- 3 "сол. 병부녀일인래 난. 并婦女一人來" – ийн 병 并 нь "хамт, цуг"
 гэсэн уг. 婦女 нь "хадагтай" гэсэн эмэгтэй хүний хүндэтгэл уг. 一人來 нь "иэг хүн ирэв".
 Уг угий нь хойно урд нь оруулж, жсаахан наиргуулмаар санагдавч, түүх сурвалжийн мэдээ
 сэлтийг аль болох гар хүрэлгүйгээр уг эхийн дагуу орчуулж мэргэдийн сонорт хүргэх нь
 эхбичиг судаллын үндсэн зарчим тул "хамт хадагтай иэг хүн ирэв" гэжс орчуулав.
- Энд хамгийн гол нь, хэний хэн болохыг мэдэхгүй боловч, юу ч атугай 13-р зууны эхэн
 үе буюу 1221 онд монгол эмэгтэй элч болж гадаадад очиж байгаа явдал юм.
 Мөн, 1221 оны 9 сарын харгачин мөгийн өдөр Монголын элч Чөгэ нарын хорин гурван хүний
 хамт иэгээ эмэгтэй эсүүбичиг хүргэж очсон байна. Бас 1231 онд Өгөөдэй хааны зарлигийн
 авч очсон элчийн иэг нь эмэгтэй хүн байсан. Үнээс ургуулан, дэлхийн анхны эмэгтэй элч
 нүүдэлчин Монголын эмэгтэй байсан бус уу, дэлхийн дипломатын түүхэнд алтан хуудас
 болж орох зүйл биш уг гэж бодном. Монголын эмэгтэй юу, Монголын эмэгтэй юу гэдэг
 асуулт гарч болох юм. Энэ хоёр тус тус ойлголт л доо. Гэхдээ л монгол ба дэлхийн
 дипломатын түүхнээ холбогдох чухал мэдээ.
- Эл эмэгтэй элч оролцсон Их Монгол Улсын элчис Бэх байр бичгийн цаас зэрэг бичгийн
 хэрэгслийг ирүүл гэсэн утгатай зарлигийг авч очсон нь монголын соёлын түүхэнд юутай
 сайхан мэдээ билээ. Тээхээ мөртөө, Чингисийн Монголын анхны гадаад харилцааны бичиг
 тийм соёлын агуулгатай байсан, Нууц Төвчөо зохицдохоос даруй 20 жилийн омно болсон
 гэдэг талаасаа онцгой анхаарал татна. Магадгүй, Монголын Нууц Төвчөөг солонгос
 цааснаа бичсэн байхыг угүйсгэхгүй.
- 4 Сол. 조 난. 詔 – "Зарлиг" гэсэн уг. 몬 조서 詔書 тэй адил болгоод "Жуу, Жуу бичиг"
 гэх нь олонтаа тохиолдоно. Зарлиг олон янз байв, үүнд: "Зарлиг 치 旨", "Surgrax zarlig
 칙 勅", "Tarpaah zarlig 조 詔", "Uhuulaah zarlig 고 諱", "Хэлтрүүлэх зарлиг 사 敕" гэх
 мэт. Энд "Тархаах зарлиг 조 詔" гэсэн утгаар оржээ. Хэдэн мор онгороод "Зарлиг 치 旨"
 гэдэг еронхий нэрээр тэмдэглэжээ.
- 5 Сол. 대관전 난. 大觀殿 – Гуулши улсын Вангийн залрах Харшийн нэр.
- 6 Сол. 전 난. 殿 – "Их Гэр үүс 집", "Орд 궁궐", "Тэнгэрийн хувуучийн залрах Харши 천자의
 거처", заримдаа "쓰름 절, 불사" гэсэн утгатай. Энд "Харши" гэж орчуулав. Харши гэдэг нь,
 Вангийн яамлан суух оргоог хэлэв. Харшид гарна гэдэг нь тэр яамнаа орж бараалхахыг
 хэлж байна.
- 7 Монголчууд ийг "хуанди", ийг "хаган", ийг "абагай" гэх эзрэгээр хооронд нь хольж
 хутгалгүй орчуулж ирсэн. Энд, сол. 몽고황태제 난. 蒙古皇太弟 хэмээжээ. 1221 оны үед
 Чингис хаанаа монголчууд оорсноо ингэж иэрэлж байгаагүй, Гуулши улсын сударчийн уг
 бололтой.
- 8 Сол. 銀 난. 鉢 ийг монголоор "их, хүнд" гэж орчуулдаг ба "хүндэтгэлтэй гэсэн" уг.
 "Зарлиг" гэдэг угийн омно орохоор "их зарлиг, эрхим зарлиг, хүндэт зарлиг" гэсэн санаа.
 치 旨 ийг орчин цагийн солонгос хэлээр зүгээр л "захиа, захидал" гэж хорчуулжээ.
 칙 旨 нь "зарлиг" гэсэн утгатай болохыг омно тайлбарласан. Ер хаан хүний илгээж буй
 бичгийг "захиа, захидал" гэдэггүй. "Зарлиг" ба түүний төрөл зүйлээр иэрэлж буюу "Жуу,
 Жуу бичиг" хэмээдэг. Цэргийн жанжидынхыг харин "захидал, захидал бичиг, бичиг" гэсэн
 байдаг. Гэхдээ жанжидын захидал, захидал бичиг, бичиг ч гэсэн гадаад харилцааны чухал
 баримт бичиг мон. Хааныхаа зарлигаар явваа тул монгол улсын төрийн бодлого жанжидын
 захидал бичигт агуулгадаж байдаг байна. Жишиэлбэл, 1215 онд монгол жанжин Хабжин
 Гуулши улсын Ванд илгээсэн бичигтээ Чингис хааны зарлиг ба Чингис хааны Дуу баруулсан
 угийг тэмдэглэсэн байдал.
- 9 Сол. 달피 난. 頸皮 ийг орчин цагийн солонгос хэлээр 수달피 水頸皮бу유 Lutra vulgaris
 хэмээх еронхий утгаар буулгажээ. Бас Enhydrus lutrisbujuu "тэнгисийн халшу" гэж бий. Уг
 эхдээ аль аль нь ч байж болох байна. Монгол хэлээн халшу, булга, унг зэрэг уг эзээр
 амьтины нэр болохын сацуу уг арьсыг нь давхар иэрэлж халшу зах, булган дах, унгэн
 малгай гэж ярьж, бичдэг тул "халшуны арьс" гэж орчууллагүй зүгээр л "халшу" гээд
 явсан ч болох боловч, уул эхийг баримтлан буулгав.
- 10 Сол. 龍 난. 龍. Монголчууд малгай тодон толгой, одон толгой гэже ярдаг ийг солонгос
 хүн юмыг тоолохдоо тус бур өөр өөр дагавар иэр ч гэдэг хэрэглэхнээ их.
 Түүнийг ихэвчлэн монголоор буулгаж болдгийг жишиэнүүдээс ихэнх узин уг.
- 11 Сол. 세주 난. 級紺. 級紺 мэт нэг нэр болон тохиолдох нь ховор. 級 ी "나린,나리인"
 гэсэн уг. 紺 ийг ихэвчлэн "торгомсог тогтамтагу" гэж орчуулдаг. Бас "чувэ ဗိုလ်" гэдэг
 гэж таван хэлийн толийн төрөл босийн зүйл тайлбарласан байдал. "Торгомсог" гэвэл
 одоо тодотголоор ойлгох болж байна. Гэвч дээр үед энэ нь эдийн нэр болж байв, жишиэ
 нь, 선주 線紺 'داалин торгомсог' гэх мэт. Гучинзургаат тайлбар толийн 23-р дэвтэрт
 "Ширхэгт хивээс, хээ торгомоос бүтэх зүйл бүржин ар болгон иехэхийг цом тогромсог
 хэмээмуй" гэж тайлбарласан байдал.
- 12 Сол. 편 난. 匹. Ухэр, адuu болон бөс бараа, олс зэргийг тоолоход хэрэглэдэг. Монгол
 хэлийн "толгой", "хэсэг" гэж орчуулдаг.
- 13 Сол. 세저, 솜 난. 級苧 (sicju, xizhu). 級苧 – дангаараа тохиолдох нь ховор. 저마苧麻 гэсэн
 хоршиогоор толь бичигт орсон байдал. Түүнийг монголоор "болсон олс bolusai olusu" мон
 заримдаа "էсүмэ олс ёйтэ olusi" гэж иэрэлжээ. "Болсон олс", "Болгосон олс" гэж хоёр
 өөр зүйл. "Болгосон олс"ыг 연마 練麻 гээн. "Болсон олс" гэж, холдсон хойно нь хурааж
 авсан олсыг хэлж. Оросоор "рами белое" гэх ба латин нэр нь Boehmeria nivea.
- 14 Сол. 면자 난. 縷子 ийг монголоор "мяндас" гэж орчуулдаг.
- 15 Сол. 근 난. 茄 (jan). 茄 ба Ӣадилхан. Хүндийн хэмжүүр нэр. Монголоор "жин" гэдэг.

0,625 кг-тай тэнцүү.

- 16 Сол. 통단육 난. 龍團墨 (Луньтуаньмо, Longtuanmo). Дээрээ дуу, гарыдын дурсгалын нэгэн зүйл бэх. 단 團 нь "үүгэрэг" гэсэн утгатай тул дүргэг хэлбэртийн бэх гэж ойлгойж болно. Чингис хаан ширээнд залгаад арав гаруйхан жил болж байсан үедээ гадаадаас бэх, бийр, бичгийн цаас нэхэж зарлиг илгээж байсан нь монголын соёлын түүхэнд алтап хуудас болон бичигдэх ёстой. Нэн ялангуяа энэ нь, Гурван Голын буюу Чингисийн монголчуудыг бичиг үсэггүй байсан, хятадтай хил залгаа байсан омнод хэсэг нь бичигтэй байсан гэж үздэг зарим хүмүүсийн саналыг угүйсгэх бодтой бөгөөд угүйсгэшгүй түүхэн баримт мөн болно. Тэр мортвов гадаадад ямар ямар бэх байдал, түүний дотороос хамгийн сайныг нь, марк ба хэлбэрийг нь хүртэл зааж захиалж байсан нь эндээс харагдана. Энэ нь, 13-р зууны эхэн үеийн буюу Гурван Голын монголчуудын соёлын түвшин ондор, мэдээллийн цар хүрээ нэн оргон байсныг илтгэн харуулсан үзэлж баршигүй чухаг түүхэн баримт болно.
- 17 Сол. 경 난. 丁(ding). Монголчууд түүнийг мөн "ийлүүр", "зуруул" ч гэдэг. Багцандaa 10 ийлүүр байдал.
- 18 Сол. 관, 자루 난. 管 (гуань) – "гуурс" гэсэн уг. Бийрийн гуурс гэж, бийрийн үзүүрийг үнхүүрээн нарийн шийг хэлдэг бөгөөд нэгэн гуурс бийр гэвэл бийр нэг ширхэг гэсэн уг. Гэхдээ хоёр салаа, гурван салаа гуурс үзэгдээг. Алийн болох нь тодорхойгүй байна.
- 19 Сол. 장 난. 張(чжан) – цаас тооолыг нэгж. Хаашаа хаашаа ямар хэмжээний, ямар цаас Гуулши улсаас нэхэн болох нь тодорхойгүй байна. Монголчууд нэг байр цаас, нэг ам цаас гэж ярилцдаг. "Ам" гэдэг нь тэг дөрвөлжин, "байр" гэдэг нь гонзгой дөрвөлжинсэг хэлиэ Арван түм буюу 100 000 хуудас цаас гэдэг бол тэр үедээ их цаас. Манай бичиг зохиолд солонгос цаасыг "Солхо цаас, Гуулши цаас" гэж ирэлдээг байв. Монголын нутагт хоёр ч газар цаасны үйлдвэр байсныг монголголонгосын археологичид олж илрүүлээд байгаа зэргийг давхар бодолцвол, 13-р зууны эхэн үеийн монголын бичиг соёлын түвшин хичинээн ондор байсныг харуулна.
- 20 Сол. 자초 난. 紫草 (zicao) – монголоор ٹیئرئن тэмбээ Berimiy ebesi, зарим зүйл ٹیئرئن тэмбээ Berimiy ebesi гэсэн байдал.Өөрөө хүрэн онготэй, улаанаар будаахад хэрэглэдэг нэгэн зүйл овчиний нэр.
- 21 Сол. 홍화 난. 荚花 – монголоор گۈرگۈم Gürgüm, латин нэр нь Carthamus tinctorius. Гүргүм – улаан онготэй, юм будаахад хэрэглэхийн гадна эмд ордог. Эмиийн сударт үзвэл, эзэг боорийн овчинд сайн, эзгийн хамаг овчиний арилгын судлын амыг боопо гэж тайлжээ. Мөн "Хачи гүргүм Crocus Sativus" гэж бий.
- 22 Сол. 람순 난. 藍筍 (ланьсунь) – монголоор ٹیکھی كۆكىي Buduy, латин нэр нь Polygonum tinctorium. Буддаг хохоч (ٹیکھی كۆكىي Кۆкөй) хийх овсийг "будуг" гэдэг. Хохоч овсийг талхлан агуулаад(хадгалаад), онго хохормогц будаахад хэрэглэнэ. Оросоор "индиго" гэдэг нь ургамал, түүнээс гаргаж авсан будаг, онгийг давхар заасан уг болно.
- 23 Сол. 주홍 난. 朱紅 (Zhuhong, Чжухун) – монголоор ٹینقى Singqu. Шунхын онго улаан, үсэг бичих ба зурах тослоход хэрэглэнэ. Шунхыг 은주 銀硃 yín zhū гэж бичих нь буй. Мон цагаан шунх, тунгалаг шунх, чулзуун шунх гэж бий. Чулзуун шунхын онго улаан, эм шийлүүлэхэд(найруулахад) хэрэглэнэ. Хүрц шулзуун шунх гэж байдал ба Юн-ан музейн ууланд ургадаг, эм шийлүүлэх, буудах зурахад хэрэглэдэг байна.
- 24 Сол. 자황 난. 雉黃 (cihuang, цыхуан) – монголоор ٹېھان aguja. Зурах, буудах, тослох зүйл. Шараар будаахад хэрэглэдэг. Ихэвчлэн ٹېھан гэж бичдэг. Илжирээн царс модны дурсны дотоод шар болсныг шарц хэдэг гэж тайлсан бас байдал. Мөн, шарц модыг "ухна шувтэр ٹېھан" ٹېھان sibtug" гэдэг.
- 25 Сол. 광칠 난. 光漆 (guangqi, гуанци) – монголоор "шир ٹېھан", бас "чий" гэнэ. Жишээлбэл, "чийтэй будаг" гэх мэт. Юманд гялалзсан хар онго оруулна. Дээр үед ихэсийн тэрэг сүйх буддаг байжээ. "Шир" гэдэг нь ашв юмыг ширдэхэд хэрэглэх модны шүүсийг хэлдэг байна. "Шир" гаргаж авдаг модыг 칠수 漆樹 Rhus vernicifera гэдэг. Түүнийг оросоор "лаковое дерево", монголоор "Нямба мод ٹېھان" Nimba modu" гэнэ. Монгол хэлээ" ٹېھан sirde, ширдэ, ٹېھан sirdemii, ширдэмий, ٹېھан sirdegülemii, ширдүүлмий" гэх зэргийн угс бий. Нямба модны янз нь голгон томоо модон адил, ондор нь хоёр гурван хос алд илүү, навч нь нүүцэн ховол модны навчинд адилхан, Хан Жүн газрын уул завд ургадаг гэнэ. Одоо манайд "лак, лакдах" гэж хэлэлцжээ байна. "Лак" гэхийн оронд "шир", "лакдах" гэхийн оронд "ширдэх" гэж хэрэглэж болох юм. Түүгээр үл барам "давхар ширдэх" (давхар лакдах) гэхийг ганцхан угсээг "толлох" гэж байсныг бид сэргээн хэрэглэж болно.
- 26 Сол. 동유 난. 桐油 (ton-you, тунью) – монголоор " ٹوس tosu, тос" гэнэ. Латин нэр нь Aleurites cordata, оросоор "тунговое масло". Монголчууд "тунью тос" гэж ирэлхээс гадна "чулзуун түүлайн боорийн тос" гэж орчуулсан ч үзэдэнэ. "Тос" гэвэл сэрийн уянгатыг модны үрийг буцалгаж гарсан тосыг хэлдэг байжээ. Хээрийн уянгатыг мод, оргост уянгат

мод гээж байдаг ба заримдаа уянгат модыг "тоор мод" гэдэг.

- 27 Сол. ジ нан. 旨 – монголоор "眞理" зарлиг" гэсэн уг. Эртний солонгос эхдээ 旨 ジ гээж байгааг орчин цагийн солонгос хэлээр "문건 빙치고 바리Matt" гээж энгүүнчлэн буулгасан байна.
- 28 Сол. 투 нан. 投 (tou) – шин үндсэн утга нь "ишдэх, хаях". Тийм ч учраас орчин цагийн солонгос хэлээр "면졌다 시드에, 하야" гээж буулгажээ. 真綿布 주주포 Сиймхий тортгомсог" гээж энд хадгийг хэлжээ(хойно огуулэх тайлбарыг ихэн үзүү). Хадгийг Улсын Вангийн омно "ишдэх, хаях" гэх нь хадгийн хувьд ч, улсын вангийн хувьд ч тохиromжгүй тул аль ашиныг нь харгалцаад, жсаахан зоолргүрж "орхих" гээж орчуулав. "Хадгийг оргои барив" гээж орчуулж болохгүй байв. Эхээсээ, бодот байдлаасаа хазайгаад явчих гээд байна. Энэ цаанаа нарийн учиртай. "Орхих" гэсэн нь "uldæx" гэсэн утгатайгаас гадна, бас "хаях, ишдэх" гэсэн утга ч бий. Гуулшин улсын Вангийн омно монголын эличис хадгийг орхисон гэсэн нь ойлгомжоор баахан тааруу байж мэднэ. Монголоос очсон эличис бүгд Харшид гарна гэсэн шаардлагыг Гуулшин улсын тал хүлээж аваагүй, ер нь Монголын эличист хандах хандлага таалагдаагүй учир тэд эличис хадгийг вангийн омно орхиж(ишдэх), дурамжс эзтэглээ излэхийлээн байна. Хадгийг улсын вангийн омно орхих(ишдэх) гэдэг бол төлөөлж буй Их Монгол улсынхаа сур хүч, оорсдийн ихэмжгийг харуулж буй явдал. Тэд эличис Хуримд ч (дайллаганд) оролцоогүй гэхийг бодоход ихэд дургуйсан байна.
- 29 Сол. 년전 нан. 年前 – "жилийн омно" гэсэн хэлтэг нь "үргийн омно" утга. Эл үйл явдал 1221 онд болж байгаа гээж бодоход "жилийн омно" гэдэгийг шууд утгаар нь ойлговол 1220 он баймаар. Гэтэл 1220 оны үйл явдалд монголтой холбогдолтой зүйл тэмдэглэгдсэнгүй. Харин 1219 онд монголтой холбогдол бүхүй мэдээ хэд хэд байна. Гэхдээ хадаг барьсан тухай тэмдэглэл угүй.
- 30 Сол. 추주포, 거칠은 주포 нан. 真綿 布 (шукоубу). 真 추 ny 粗조 헤이 아딜 "시يمхий" гэсэн уг. 綿 주 ny 網 주 헤이 아딜 "나린, 나리йн" гэсэн уг. 布 포 ny "보스" гэсэн уг. Энд гарч буй "真綿布주주포 Сиймхий тортгомсог" нь хив, самбай хадгийн аль нь болох нь тодорхойгүй боловч юу ч атугай манай хадгийг хэлж байгаа нь гарцаагүй байна. Энэ нь 1221 оны үе тул монголчуудын хадгийн тухай нэн сонин, магадгүй хадгийн тухайт анхны түүхэн тэмдэглэл ч байж болзошгүй.
- 31 Сол. 연, 연회 нан. 宴 (유). Одоо "데이лага, 카일лага, 뷔다알라" гээж орчуулдаг. Дээрхэн үед "데이лага", "카일лага", "뷔다알라", "хурим", "토이" гээд бүгд дор дорро яглаатай, хольж хутгадаггүй байв. 宴 (유)ийг "хурим" гээж орчуулдаг. Одоо цагийнхаас утга яглаатай.
- 32 Сол. 찰랄 нан. 札刺 Zhá-lá. Заримдаа 箔刺 Zhá-lá гээж бичсэн буй. Эл жанжены иэрийг эрдэмтэд Жала(Jala) гэж сэргээсэн байдал. Доровдүгээр жарны шар барс жил буюу 1218 онд Хабжин юанишайтай монгол цэргийг удирдажаа явахдаа дэд юанишай байсан хүн.
- 33 Сол. 포흑 нан. 蒲黑 – '부흐' 유후, "Boх" өсвэл "Bэх" гэсэн иэртэй монгол жанжены иэрийн солонгос галиг.
- 34 Сол. 서 нан. 書 – орчин цагийн солонгос хэлээр "захидал, 편지" гээж буулгажээ.

書 이기 몽골чууд "편지" гээж орчуулж иреэн уламжлалтай.

1221 оны Чингис хааны зарлигийн эртний солонгос орчуулуга дан тоогоор 123 ханз (한자 漢字), ишт 197 ханз үсэгтэй. Одоо тэдэээр үсгийг зуралгын дэсээр байришнуулан, утга, солонгос ба напиад дуудлагын хамт толилуулая.

1 зуралгат үсэг 1획

一 한 일. нан. ی

2 зуралгат үсэг 2획

八 여덟 팔, нан. bā,bá; 十 열 십. нан. shí; 人 사람 인. нан rén; 二 두 二. нан. èr;

乃 이에 내. нан. nǎi; 丁 네체천간 정. нан. dīngzhēng; 又 또 우. нан. yòu;

3 зуралгат үсэг

己 여섯째 지지 사. нан. sì; 己 자기 기. нан. jǐ; 三 석 삼. нан. sān; 子 아들 자. нан. zǐ,zì;

女 계집 녀여. нан. nǚ; 于 어조사 우. нан. yú; 大 큰 대. нан. dà,dài; 上 위 상.

nan. shàng,shāng,shāng; 千 일천 천. нан. qiān; 下 아래 하. нан. xià; 也 어조사 야. нан. yě;

4 зуралгат үсэг

月 달 월. нан. yuè; 王 임금 왕. нан. wáng,wàng; 日 해 일. нан. rì; 升 되 승. нан. shēng;

太 태. нан. tài; 匹 필 필. нан. pí; 五 다섯 오. нан. wù; 中 가운데 중. нан. zhōng,zhòng;

不 아닐 부,불,비 нан. bù; 元 이름 원. нан. yuán; 及 미칠 급. нан. jí;

5 зуралгат үсэг

未 아닐 미. нан. wèi; 古 옛 고. нан. gǔ; 甲 첫째 천간 갑. нан. jiǎ; 只 다만 지. нан. zhǐ,zhí;

皮 가죽 피. нан. pí; 出 날 출. нан. chū; 布 베 포. нан. bù; 札 폐 찰. нан. zhá;

6 зуралгат үсэг

年 해 년. нан. nián; 价 착할 가. нан. jià,jíè,jíè; 旨 맛있을 지. нан. zhǐ;

百 일백 백. нан. bǎi,bó;

朱 붉은 주. нан. zhū; 各 각각 각. нан. gé,ge; 光 빛 광. нан. guāng;

7 зуралгат үсэг

辛 배울 신. нан. xīn; 我 나 아. нан. wǒ; 決 터질 결. нан. jué; 吴 나라 이름 오. нан. wú;

弟 아우 제. нан. dì; 求 구할 구. нан. qiú;

8 зуралгат үсэг

使 하여금 사. *nan. shǐ,shì*; 東 동녘 동. *nan. dōng*; 并 어우를 병. *nan. bìng,bīng*; 來 올 래{내}.
nan. lái,lái; 邊 맞이할 영. *nan. yíng*; 皆 다 개. *nan. jiē*; 命 목숨 명. *nan. míng*; 往 갈 왕.
nan. wǎng; 花 꽃 화. *nan. huā*; 油 기름 유. *nan. yóu*; 物 만물 물. *nan. wù*; 投 던질 투. *nan. tóu*;
所 바 소. *nan. suǒ*; 刺 어그러질 랄·날. *nan. là,lá*;

9 зурагтам үсэг

皇 임금 황. *nan. huáng*; 苛 모시 저. *nan. zhù,ning*; 劍 힘줄 근(斤). *nan. jīn*; 紅 불을 흥.
nan. hóng,gōng; 前 앞 전. *nan. qián*; 赴 나아갈 부. *nan. fù*; 帥 장수 수. *nan. shuài*;

10 зурагтам үсэг

眞 참 진. *nan. zhēn*; 婦 며느리 부. *nan. fù*; 索 찾을 색·삭. *nan. suǒ*; 紙 종이 지. *nan. zhǐ*;
草 풀 초. *nan. cǎo*; 桐 오동나무 동. *nan. tóng*; 訖 이를 흘. *nan. qì*; 宴 잔치 연. *nan. yàn*;
書 쓸 서. *nan. shū*; 通 통한 통. *nan. tōng,tōng*

11 зурагтам үсэг

欲 하고자 할 欲. *nan. yù*; 國 나라 국. *nan. guó*; 許 허락할 허. *nan. xǔ*; 將 장차 장. *nan. jiāng,jiàng*;
細 가늘 세. *nan. xì*; 紬 명주 주. *nan. chōu,chóu*; 張 배풀 장. *nan. zhāng*; 紫 자주빛 자. *nan. zǐ*;
帶 띠 대. *nan. dài*;

12 зурагтам үсэг

等 가지런할 등. *nan. děng*; 詔 고할 조. *nan. zhào*; 復 돌아올 복. *nan. fù*; 鈞 서른 근 균. *nan. jūn*;
筆 붓 필. *nan. bì*; 筍 죽순 순. *nan. sǔn*; 黃 누를 황. *nan. huáng*; 黑 검을 흑. *nan. hēi*;

13 зурагтам үсэг

著 분명할 저·착. *nan. zhù,zhuó*; 殿 큰 집 전. *nan. diàn*; 傳 전할 전. *nan. chuán,zhuàn*; 萬 일만 만.
nan. wàn,mò; 雄 암컷 자. *nan. cí*; 莊 개여뀌 흥. *nan. hóng*; 遂 이를 수. *nan. suì,suí*;

14 зурагтам үсэг

蒙 입을 몽. *nan. méng,mēng*; 與 줄 여. *nan. yú,yú,yù*; 領 웃깃령·영. *nan. lǐng*; 縹 이어질 면.
nan. mián; 團 둑글 단. *nan. tuán*; 管 피리 관. *nan. guǎn*; 漆 응 칠. *nan. qī*; 蒲 부들 포. *nan. pú*;

15 зурагтам үсэг

墨 먹 묵. *nan. mò*; 微 부를 징. *nan. zhēng,zhǐ*;

16 зурагтам үсэг

龍 용·용. *nan. lóng*

18 зурагтам үсэг

藍 쪽 람·남. *nan. lán*;

19 зурагтам үсэг

懷 품을 회. *nan. huái*; 猶 수달 달. *nan. tǎ*;

25 зурагтам үсэг

觀 볼 관. *nan. guān,guàn*;

33 зурагтам үсэг

麤 거칠 추 *nan. cū*;

байна.